

Rued Langgaard

INTERDIKT

(Ved Christoffer den Førstes Grav i Ribe Domkirke)

For orgel og orkester

INTERDICT

(At Christoffer I's Grave in Ribe Cathedral)

For organ and orchestra

1947-48

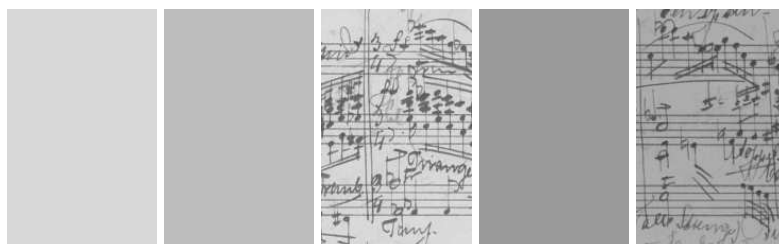
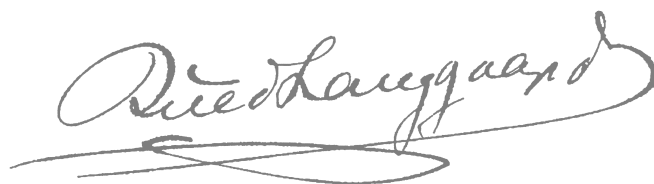
BVN 335

Kritisk udgave ved

Critical edition by

Bendt Viinholt Nielsen

PARTITUR / SCORE

Rued Langgaard: Interdikt (BVN 335)

Kritisk udgave ved Bendt Viinholt Nielsen

© 2021 Rued Langgaard Udgaven og Edition Wilhelm Hansen AS,
Copenhagen

BVN-numre refererer til Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards Kompositioner. Annoteret værktegnelse. (Rued Langgaard's Compositions. An Annotated Catalogue of Works: With an English Introduction)*. Odense Universitetsforlag, 1991.

Hovedredaktør for Rued Langgaard Udgaven: Bendt Viinholt Nielsen.
Redaktionsassistent på nærværende udgivelse: Ole Ugilt Jensen.
Engelsk oversættelse: John Irons og Bendt Viinholt Nielsen.
Layout: Hans Mathiasen.

Rued Langgaard Udgaven blev etableret i 2000 med støtte fra Carlsbergfondet.

Den her foreliggende udgivelse er udarbejdet med støtte fra Carlsbergfondet (2020-21)

Rued Langgaard Udgaven skylder fondet en varm tak for den velvillige støtte.

Rued Langgaard Udgaven
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
1266 København K
Danmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
www.langgaard.dk

ISBN 978-87-598-3488-6
WH32444

Orkestermateriale til leje

Spilletid: 11 minutter.

Tilegnet Herr Kapelmester Launy Grøndahl

Rued Langgaard: Interdict (BVN 335)

Critical edition by Bendt Viinholt Nielsen

© 2021 The Rued Langgaard Edition and Edition Wilhelm Hansen AS,
Copenhagen

BVN numbers refer to Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards Kompositioner. Annoteret værktegnelse. (Rued Langgaard's Compositions. An Annotated Catalogue of Works: With an English Introduction)*. Odense Universitetsforlag, 1991.

General editor of The Rued Langgaard Edition: Bendt Viinholt Nielsen.
Editorial assistant for the present publication: Ole Ugilt Jensen.
English translation: John Irons and Bendt Viinholt Nielsen.
Layout: Hans Mathiasen.

The Rued Langgaard Edition was established in 2000 with the support of the Carlsberg Foundation.

The present publication is subsidised by the Carlsberg Foundation (2020-21)

The Rued Langgaard Edition would like to express its gratitude to the foundation for its willing support.

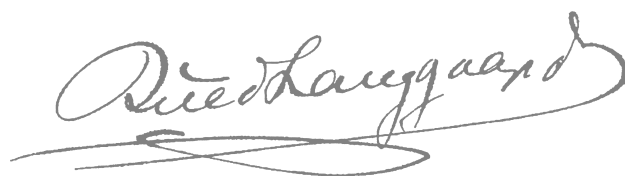
The Rued Langgaard Edition
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
DK-1266 Copenhagen K
Denmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
www.langgaard.dk

ISBN 978-87-598-3488-6
WH32444

Orchestral material for hire

Duration: 11 minutes.

Dedicated to the conductor, Mr. Launy Grøndahl

INDHOLD

OM UDGAVEN	3
OM <i>INTERDIKT</i>	5
STRUMENTI DELL' ORCHESTRA	8
NOTE TIL DIRIGENTEN	8
INTERDIKT	9
I. Indledning. Rasende (♩ = 100) – attacca:	
II. Heftigt bevæget (♩ = 120)	
KILDER OG KRITISK BERETNING	34

CONTENTS

ABOUT THIS EDITION	3
ABOUT <i>INTERDICT</i>	5
STRUMENTI DELL' ORCHESTRA	8
NOTE TO THE CONDUCTOR	8
INTERDICT	9
I. Introduction. Furiously (♩ = 100) – attacca:	
II. Impetuously moved (♩ = 120)	
SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY	34

OM UDGAVEN

Denne kritiske førsteudgave af *Interdikt* er baseret på Rued Langgaards egenhændige partiturrenskrift, som foreligger i Rued Langgaards Samling (RLS 43,1) i Det Kongelige Bibliotek i København.

Udgiverens tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i udgaven ved hjælp af skarpe parenteser og buer med brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren. Faste fortegn for klarinetter er ligeledes tilføjet af udgiveren.

Der henvises i øvrigt til *Kilder og kritisk beretning* s. 34.

ABOUT THIS EDITION

This critical first edition of *Interdict* is based on Rued Langgaard's autograph fair copy of the score held in Rued Langgaard's Collection (RLS 43,1) in the Royal Danish Library in Copenhagen.

The editor's additions and emendations are indicated typographically in the score by square brackets and broken slurs and ties. Cautionary accidentals in round brackets are also editorial. Key signatures for clarinets have been supplied by the editor.

Further information is given in *Sources and critical commentary* p. 34.

OM INTERDIKT

I partituret anfører Rued Langgaard følgende forord til forklaring af værkets titel:

Jarimar, vendisk Fyrste, sluttede sig til Danmarks Fjender under Københavns Interdikt, Forbandelse, 1259 og stormede København ved *Jarmers Taarn* paa det Tidspunkt, da den bandsatte danske Konge Christoffer 1 pludselig døde forgivet i Altervinen og blev begravet i Ribe Domkirke.¹

I lidt udbygget form kan historien berettes på følgende måde: I Christoffer I's korte regeringstid (1252-59) var Danmark præget af kaos. De jyske bønder gjorde oprør, de holstenske grever angreb landet fra syd, og en alvorlig krise mellem kongemagten og kirken kulminerede med, at kong Christoffer i 1259 satte ærkebiskoppen i fængsel. Kirkens modtræk var, at kongen blev lyst i band og landet blev pålagt interdikt. Det indebar, at alle kirkelige handlinger skulle indstilles. Kort efter drog den vendiske fyrst Jaromar af Rügen, der var allieret med de holstenske grever, med en hær mod København. Efter traditionen erobrede venderne byen ved at trænge ind ved det fæstningstårn, som fik navn efter Jarimar: Jarmers Tårn. Christoffer flygtede til Ribe, hvor han pludseligt og uventet døde og blev begravet i Ribe Domkirke. Der opstod hurtigt rygter om, at der var tale om et giftmord, som ærkebiskoppen eller kongens tronrivaler stod bag. Senere rygter ville vide, at kongen var blevet forgivet af altervinen under nadveren, men ingen troværdig kilde kan bekræfte, at der var tale om et mord – og ikke en naturlig død.

Christoffer den Førstes gravsten findes i kirkegulvet i Ribe Domkirke, og Langgaard, som var optaget af Ribes og Ribe Domkirkes historie, må have fundet, at de dramatiske hændelser omkring Christoffers død i Ribe 1259 kunne tjene som program for et musikværk. *Interdikt* var dog ikke fra starten forbundet med disse historiske begivenheder. Kompositionen bestod oprindeligt kun af den nuværende sats II, som blev skitseret i Ribe den 21. august 1947 under overskriften *In tenebras exteriores, Koncert for Orgel og Orkester*. Skitsen omfatter takt 1-62 samt en plan for resten af værket, som viser, at det skulle baseres på tre allerede foreliggende orgelkompositioner, adskilt af gentagelser af indledningstakterne. De tre kompositioner, der skulle 'genbruges' var *Forbarm dig* (af *Messis, Tredie Aften*, BVN 228c:3), komponeret i 1937, orgelstykket *Requiem* fra 1945 (BVN 306) og *Hans Tausen. Præludium* fra 1946 (BVN 320). Langgaard påbegyndte partituret i august 1947 efter planen, men alt tyder på, at han gik i stå på side 23 med takt 164 som den sidste. Herefter skulle følge et afsnit baseret

ABOUT INTERDIKT

In the score, Rued Langgaard adds the following foreword as an explanation of the work's title:

Jaromar, a Wendish ruler, joined Denmark's enemies during the Copenhagen Interdict, Malediction, 1259, and stormed Copenhagen at *Jaromar's Tower* at the time when the outlawed Danish king, Christopher I, suddenly died, poisoned by altar wine, and was buried in Ribe Cathedral.¹

In a slightly more expanded form, the story can be told in the following way: During the short reign of Christopher I (1252-59), Denmark was in a state of chaos. The Jutland peasants rebelled, the counts of Holstein attacked the country from the south and a serious crisis between the monarch and the church culminated with King Christopher throwing the archbishop into prison. The response of the church was to outlaw the king and to place the country under an interdict. Shortly after this, the Wendish ruler Jaromar of Rügen, who was allied to the Holstein counts, came with an army to attack Copenhagen. According to tradition, the Wends conquered the city by entering via the fortified tower which was later given the name of Jaromar's Tower. Christopher fled to Ribe, where he suddenly and unexpectedly died and was buried in Ribe Cathedral. Rumours quickly arose that he had been poisoned, an assassination that either the archbishop or rivals to the king's throne were behind. Later rumours maintained that the king had been poisoned by the altar wine during Holy Communion, but no credible source can confirm that a murder – and not a natural death – took place.

Christopher I's gravestone can be found in the floor of Ribe Cathedral, and Langgaard, who was greatly interested in the history of Ribe and Ribe Cathedral, must have felt that the dramatic events surrounding Christopher's death in Ribe in 1259 could serve as a programme for a musical work. *Interdikt*, however, was not initially connected with these historical occurrences. The composition originally only consisted of the present second movement, which was sketched out in Ribe on 21 August 1947, under the title *In tenebras exteriores, Concerto for Organ and Orchestra*. The sketch comprised bars 1-62 as well as a plan for the rest of the work, which reveals that it was to be based on three already existing organ compositions, separated by repetitions of the introductory bars. The three compositions that were to be 'recycled' were *Forbarm dig* (Have Mercy) (from *Messis, Third Evening*, BVN 228c:3), composed in 1937, the organ piece *Requiem* from 1945 (BVN 306) and *Hans Tausen. Prelude* from 1946 (BVN 320). Langgaard started writing the score, according to plan, in August 1947, but everything seems to indicate that he came to a halt on page 23, with bar

¹ RLS 43.1. Et fejlskrevet ord er rettet og to kommaer indsat.

¹ Added after the score RLS 43.1. A miswritten word has been correction and two commas inserted.

på *Hans Tausen*-præludiet, men Langgaard må have opgivet denne tanke, for fire måneder senere, i dagene omkring nytår 1948, skitserede han et slutningsafsnit (takt 165-213), og den 20. januar 1948 fuldførte han partituret. Titlen blev formuleret *Interdikt (Ved Christoffer den 1.'s Grav i Ribe Domkirke). For Orgel og Orkester*. Den oprindelige genrebetegnelse 'orgelconcert' gled ud.

Passagen takt 61-89 er et arrangement af en del af orgelstykket *Forbarm dig*, tredje sats af *Begravet i Helvede (Messis, Tredie Aften, BVN 228c: 3)*. Dette værks titel og satstitler refererer til lignelsen om den rige mand og Lazarus (Luk. 16, 19-25). I takt 61-71 skimtes et nu udraderet citat fra Lukas 16,25 som underlagt tekst under orgelstemmen: "Fader Abraham, send Lazarus at han kan dyppe sin Finger i Vand og læske min Tunge". Titlen *In tenebras exteriores* ('I mørket udenfor', Matt. 22,13), som Langgaard oprindeligt knyttede til *Interdikt*, blev overført til et andet nyt værk, en genkomponering af *Begravet i Helvede*, som han fuldførte 14. september 1947 (BVN 334). Soloafsnittet takt 106-159 i *Interdikt* er identisk med orgelkompositionen *Requiem* (BVN 306), skrevet til mindegudstjenesten den 10. juni 1945 i Ribe Domkirke for de danskere, der faldt i den sydjyske region under Anden Verdenskrig.

Omkring en måned efter fuldførelsen af *Interdikt* komponerede Langgaard et ultrakort orkesterstykket, som han kaldte *Mistero nemico* – altså 'Fjendtlighedsindet mysterium', en titel, komponisten ikke forklarer nærmere, og som heller ikke giver nogen mening i forhold til, at Langgaard tilegnede kompositionen til dirigenten Launy Grøndahl, ledsaget af følgende bemærkning: "Tak for *Drapa*; den gribende Udførelse inspirerede mig til dette lille Stykke."² Grøndahl og Radioorkestret havde kort forinden opført Langgaards tidlige orkesterstykket *Drapa* (BVN 20) i radioen.

Langgaard sendte *Mistero nemico* til Grøndahl samme dag som det var fuldført, den 2. marts 1948, og Grøndahl lod det gå videre til Statsradiofoniens musikafdeling, som nogenlunde samtidig modtog *Interdikt* som programforslag direkte fra komponisten. Den 6. april 1948 fik Langgaard brev om, at *Interdikt* var antaget til opførelse, mens der blev givet afslag til *Mistero nemico*. Komponisten indsendte straks et forslag om at *Mistero nemico* skulle spilles som første sats af *Interdikt*. Radioens musikafdeling accepterede dette.³ Manuskripterne blev returneret til Ribe, hvor Langgaard effektuerede sammenlægningen af de to førhen selvstændige værker. Tilegnelsen til Launy Grøndahl (1886-1960) blev udvidet til at gælde *Interdikt* i sin helhed, og Langgaard redigerede manuskriptet og tilføjede nogle fortegn, præciseringer og kommentarer. "Spil saa Steenene revner!" skrev han for eksempel over første nodeside. Han foretog ingen ændringer i musikken eller i instrumentationen, selv om de to satsers var instrumenteret vidt forskelligt. Det betyder, at 1 fløjte, 2 oboer, 2 fagotter, 2 horn, 3 basuner og tubaen kun medvirker i sats I, der har en varighed på 1 minut og 15 sekunder. Hertil kommer, at Langgaard i sats II foreskriver en strygerbesætning omfattende kun 8 violiner, 4 bratscher, 4 celli og 4 kontrabasser. Efter indlemmelsen af sats I i værket, må meningen dog være, at det fulde strygerkorps skal medvirke gennem hele værket. Sådant blev det også tolket ved uropførelsen, som fandt sted den 1. oktober 1950 som en studieopførelse i Radiohusets Koncertsal (uden

164 as the last completed bar. After this, a section was to follow based on the *Hans Tausen*-prelude, but Langgaard must have given up this thought for four months later, in the days around New Year 1948, he drafted a concluding section (bars 165-213), and on 20 January 1948 he completed the score. The chosen title was now *Interdict (At the grave of Christopher I in Ribe Cathedral). For Organ and Orchestra*. The original definition 'Organ Concerto' was omitted.

The passage from bar 61 to bar 89 is an arrangement of the organ piece *Forbarm dig*, the third movement of *Buried in Hell (Messis, Third Evening, BVN 228c: 3)*. The title of this work and titles of the movements refer to the parable of the rich man and Lazarus (Luke, XVI: 19-25). In bars 61-71, a now erased quote from Luke 16:25 can be seen as a text under the organ part: 'Father Abraham, send Lazarus to dip his finger in water and come to cool my tongue'. The title *In tenebras exteriores* ('Into outer darkness', Matthew XXII: 13), which Langgaard originally linked to *Interdict*, was transferred to another new work, a recomposition of *Buried in Hell*, which he completed on 14 September 1947 (BVN 334). The solo section from bar 106 to bar 159 in *Interdict* is identical with the organ composition *Requiem* (BVN 306), written for a commemorative service held on 10 June 1945 in Ribe Cathedral for Danes who died in the South Jutland region during the Second World War.

About a month after completing *Interdict*, Langgaard composed an ultra-short orchestral piece which he called *Mistero nemico* – i.e. 'hostile mystery' – a title the composer does not explain further, and that makes no sense when one takes into account that Langgaard dedicated the composition to the conductor Launy Grøndahl, accompanied by the following remark: 'Thank you for *Drapa*: the stirring execution inspired me to write this little piece.'² Grøndahl and the Danish Radio Orchestra had shortly before performed Langgaard's early orchestral piece *Drapa* (BVN 20) on the radio.

Langgaard sent *Mistero nemico* to Grøndahl on the same day it had been completed, 2 March 1948, and Grøndahl passed it on to the music department of the State Radio, which received *Interdict* at roughly the same time as a programme suggestion directly from the composer. On 6 April 1948, Langgaard received a letter which informed him that *Interdict* had been approved for performance, while *Mistero nemico* was turned down. The composer then immediately suggested that *Mistero nemico* should be played as the first movement of *Interdict*, a suggestion that the music department accepted.³ The manuscripts were returned to Ribe, where Langgaard carried out the combining of the two formerly independent works. The dedication to Launy Grøndahl (1886-1960) was expanded to apply to *Interdict* in its entirety, and Langgaard edited the manuscript, adding some accidentals, precisions and comments. 'Play so the stones break!', for example, he wrote on top of the first page of the score. He did not make any alterations to the music or the instrumentation, even though the two movements had widely different instrumentation. This means that 1 flute, 2 oboes, 2 bassoons, 2 horns, 3 trombones and a tuba only participate in the first movement, which lasts 1 minute and 15 seconds. In addition, Langgaard in the second movement prescribes a string ensemble made up of just 8 violins, 4 violas, 4 cellos and 4 double basses. After incorporating the first movement into the work, the intention must however be for the full string section to play throughout the work. This is also how it was interpreted for the first performance, which took place on 1 October 1950 as a studio performance at the

2 Anført i partituret RLS 43,1.

3 Ifølge korrespondancen mellem Rued Langgaard og Statsradiofonien i DR's arkiv, nu i Rigsarkivet.

2 Noted in the score RLS 43,1.

3 According to the correspondence between Rued Langgaard and the State Radio in the DR archive, now in the Danish National Archives.

publikum) og med direkte udsendelse i radioen. Karl Johan Isaksen var orgelsolist og Radioorkestret blev dirigeret af Launy Grøndahl. Komponisten var ikke til stede under indstuderingen eller ved opførelsen. I forbindelse med uropførelsen omtales værket som "en symfonisk Digtning for Orgel og Orkester".⁴

I april 1970 producerede Danmarks Radio værket med Aalborg Byorkester under Alf Sjøen og med Grethe Krogh som solist, men denne studieproduktion er øjensynlig aldrig blevet udsendt i radioen. Vi skal derfor frem til 29. august 1988 før værket fik sin opførelse nummer to og samtidig sin første offentlige koncertopførelse. Det skete ved åbningskoncerten for den internationale orgelkonkurrence i Odense; Gillian Weir var orgelsolist og Odense Symfoniorkester blev dirigeret af Otmar Maga.

Interdikt udkom på cd i 1992 i en førsteindspilning med Artur Rubinstein Philharmonic Orchestra under ledelse af Ilya Stupel – desværre en indspilning, hvor orgelstemmen blev spillet på et helt utilstrækkeligt harmonium (organisten navn fremgår ikke af coveret).⁵ Per Salo spillede solostemmen i den følgende indspilning, som imødekommer værkets krav, og som blev udsendt i 2000 med Gennady Rozhdestvensky i spidsen for Radiosymfoniorkestret (Danish National Radio Symphony Orchestra).⁶

Bendt Viinholt Nielsen, januar 2021

Radiohouse Concert Hall (without an audience) and took the form of a direct broadcast. Karl Johan Isaksen was the organ soloist and the orchestra was conducted by Launy Grøndahl. In connection with the first performance, the work is referred to as 'a symphonic poem for organ and orchestra'.⁴

In April 1970, Danmarks Radio produced the work with Aalborg City Orchestra under Alf Sjøen and with Grethe Krogh as soloist, but this studio production has apparently never been broadcast on the radio. So we have to move on to 29 August 1988 for the work to have its second performance as well as its first public concert performance. This took place at the opening concert of the international organ competition in Odense. Gillian Weir was organ soloist and Odense Symphony Orchestra was conducted by Otmar Maga.

Interdict was released on a CD in 1992, in a first recording featuring the Artur Rubinstein Philharmonic Orchestra conducted by Ilya Stupel – unfortunately, a recording where the organ part was played on a completely inadequate harmonium (the name of the organist is not stated on the cover).⁵ Per Salo played the solo part in the succeeding recording, which meets the requirements of the work and which was released in 2000 with Gennady Rozhdestvensky at the head of the Danish National Radio Symphony Orchestra.⁶

Bendt Viinholt Nielsen, January 2021

4 Notits i *Nationaltidende* 26.9.1950 indklæbet i partituret (RLS 43,1).

5 Rued Langgaard: *The Complete Symphonies*, vol. 3. Danacord DACOCD 406 (1992).

6 Rued Langgaard: *The End of Time*. Chandos CHAN 9786 (2000).

4 Announcement in *Nationaltidende* 26 Sep. 1950, pasted into the score (RLS 43,1).

5 Rued Langgaard: *The Complete Symphonies*, vol. 3. Danacord DACOCD 406 (1992).

6 Rued Langgaard: *The End of Time*. Chandos CHAN 9786 (2000).

STRUMENTI DELL'ORCHESTRA

Flauto piccolo

2 Flauti grande (2° anche piccolo)

2 Oboi

2 Clarinetti in Mi,

3 Clarinetti in Si,

2 Fagotti

4 Corni in Fa

3 Trombe in Si,

3 Tromboni

Tuba

Timpani

Piatti

Tam-tam

Organo solo

Archi

NOTE TIL DIRIGENTEN

I takt 188 forekommer 'tenutobuer' i vcl og cb, som ikke har endepunkt ved en node, men er ført frem til taktstregen før en pause. Meningen med denne praksis, som bl.a. ses i forspillet til Wagners *Parsifal* (t. 84 og 89), er, at tonen udholdes i sin maksimale længde.

NOTE TO THE CONDUCTOR

In bar 188, there are 'tenuto ties' in vcl and cb, which do not end on a note, but continue to the bar line before a rest. The idea of this practice, which can also be seen for example in the Prelude to Wagner's *Parsifal* (bb. 84 and 89), is that the note should be sustained to its maximum length.

Interdikt

Rued Langgaard
(BVN 335)

Rasende*) ($\text{♩} = 100$)**)

I. Indledning

*) Furious
**) Spil saa Stenene revner! (Play so that the stones are cracking)
***) God Strygerklang (Full string sound)

6

II

Hefligt bevæget *) (♩ = 120)

Picc. 1-2

1
Cl. (Mi^b)

2

1
Cl. (Si^b)

2-3

1-2
Cor.

3-4

1
Tr.

2-3

Timp.

Ptto. sosp.

T.-tam

Org.

Chiuso
fz

con sord.
fz

tr
p *ff* *p* *cresc.* *f*

PIATTO SOSP. con bacchette da tamburo sempre
tr
p *ff* lasciare vibrare *tr*
cresc.

6

Hefligt bevæget *) (♩ = 120)

I
Vl.

II

Vle.

Vcl.

Cb.

[div.] [unis.]

p *ff* *p* *cresc.* *ff*

p *ff* *p* *cresc.* *ff*

pizz. *fz* *fz* arco [div.] sul pont. *p* pizz. *ff* arco *ff*

pizz. *p* arco sul pont. *p* *p* *cresc.*

pizz. *p* pizz. *p*

*) Fiercely moved

KILDER OG KRITISK BERETNING

KILDER

- A. Partitur (autograf)
- B. Skitse til sats II
- C. Skitse til sats I
- D. Orkesterstemmer anvendt ved uropførelsen

A. Partitur (autograf)

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 43,1. Autograf. Renskrift med blæk. Tilføjelser og rettelser med blæk, blyant og farvestift; kapelmesternotater i Launy Grøndahls håndskrift (samt et par tilføjelser med blyant i ubekendt hånd). Proveniens: Statsradiofoniens nodebibliotek 1950; Det Kongelige Bibliotek 1978 (mu 7807.0463).

Titel: *Interdikt*. / Ved Christoffer den 1's Grav i Ribe Domkirke. / For Orgel og Orkester / af / Rued Langgaard / Partitur. / Komp. 1947-1948. / [tilføjet med Constance Langgaards håndskrift: *Opført i Statsradioen 1950*]

Dateret sats I ved begyndelsen: *Indledning / Komp. 29 Febr. 48 / Instr paabeg. 29 Febr. 48. / Sluttet. 2 Marts 48* – dateret og signeret efter sats I: *2 Marts 1948. Ribe / Rued Langgaard / Kl. 5¼ Morgen* – efter sats II: *Instr. færdig / 20 Januar 1948. / Ribe / Rued Langgaard*

31 blade, 34 × 26,5 cm; 47 beskrevne sider; indhold og paginering:

blad 1r: titel

blad 1v: *Til Speakeren* [forord] + indklæbet notits fra *Nationaltidende* 26.9.1950 ang. uropførelsen

blad 2r: side med titlen *Interdikt*.

blad 2v: *Orkesterbesætningen*

blad 3r: titelside, oprindelig til sats I: *Tilegnet Herr Kapelmester Launy Grøndahl. / Interdikt. / [overstreget: I] / for Orgel og Orkester / af / Rued Langgaard / Partitur / 29 Februar, 2 Marts. 1948. Ribe / Tak for Drapa, den gribende Udførelse inspirerede mig til dette lille Stykke / R.L. [tilføjet:] *Indledning til "Interdikt"**

blad 3v: opr. blank side forsynet med blyantstilføjelse om produktion 16.4.1970 med Aalborg Byorkester

blad 4-8: [sats I], pagineret 1-10 (s. 1 med overskrift *Interdikt* i Constance Langgaards håndskrift, skrevet oven i en længere, nu udraderet og ulæselig påskrift); efter sidste takt s. 10 har RL tilføjet: *Straks videre*

blad 9: blankt

blad 10-25r: sats II, pagineret 1-30 + 1 upag s. [31] (blad 10 med overskrift *Interdikt* i autograf og tilføjelsen *II*, som atter er overstreget, mens *Nr. II* er tilføjet af Grøndahl (?))

SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY

SOURCES

- A. Score (autograph)
- B. Sketch for movement II
- C. Sketch for movement I
- D. Orchestral parts used at the premiere performance

A. Score (autograph)

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 43,1. Autograph. Fair copy in ink. Additions and corrections in ink, pencil and crayon; conductor's annotations in Launy Grøndahl's handwriting (and a couple of additions in pencil in an unknown hand)..

Provenance: State Radio Music Library 1950; The Royal Danish Library 1978 (mu 7807.0463).

Title: *Interdict*. / At Christoffer I's Grave in Ribe Cathedral. / For Organ and Orchestra / by / Rued Langgaard / Score. / Comp. 1947-1948. / [added in Constance Langgaard's handwriting: *Performed on the State Radio in 1950*]

Dated at the beginning of movement I: *Introduction / Comp. 29 Feb. 48 / Orch beg. 29 Feb. 48. / Ended. 2 March 48* – dated and signed after movement I: *2 March 1948. Ribe / Rued Langgaard / 5¼ o'clock am* – after movement II: *Orch. completed / 20 January 1948. / Ribe / Rued Langgaard*

31 leaves, 34 × 26.5 cm; 47 pages of writing; contents and pagination:

fol. 1r: title

fol. 1v: *To the speaker* [preface] + a pasted in note from *Nationaltidende* 26 Sep. 1950 regarding the premiere performance

fol. 2r: page with the title *Interdict*.

fol. 2v: *Orchestral forces*

fol. 3r: title page, originally for movement I: *Dedicated to the conductor Mr. Launy Grøndahl. / Interdict. / [crossed over: I] / for Organ and Orchestra / by / Rued Langgaard / Score / 29 February, 2 March. 1948. Ribe / Thanks for Drapa, the gripping performance inspired me to this small piece / R.L. [added:] *Introduction to "Interdict"**

fol. 3v: originally a blank page supplied with a pencil annotation about the production 16 Apr. 1970 with Aalborg City Orchestra
fols. 4-8: [movement I], paginated 1-10 (p. 1 with the heading *Interdict* in Constance Langgaard's handwriting, written on top of a longer, now erased and illegible inscription); after the last bar p. 10, RL has added: *Go on immediately*

fol. 9: blank

fols. 10-25r: movement II, paginated 1-30 + 1 unnumbered p. [31] (fol. 10 with the heading *Interdict* in autograph and the addition *II*, which subsequently is crossed out, while *Nr. II* is added by Grøndahl (?))

blad 25v: blank

blad 26-31 blanke

Papirtype: blad 1-2 + 10-31: 14 systemer uden angivelse af fabrikat, blad 3 + 8: 24 systemer uden angivelse af fabrikat, blad 4-5 + 9: *HUG & CO. I Nr. 30 I 30 linig*, blad 6: *Beethoven Papier Nr. 37 (24 Linien) I 1942*, blad 7: 18 systemer uden angivelse af fabrikat.

Udraderet underlagt tekst under orgelstemmen s. 13-14: *Fader Abraham! send Lazarus at han kan dyppe sin Finger i Vand og læske min Tunge -*

Kommentar.

Partituret er sammenstykket af to oprindeligt selvstændige enheder, *Mistero nemico* (sats I) og det oprindelige *Interdikt* (sats II). Ved sammenlægningen blev *Mistero nemico* indlagt som blad 3-9 i manuskriptet til *Interdikt*, den oprindelige titel blev udraderet og *Interdikt I* blev tilføjet (blad 3). Satsoverskrifterne *I* og *II* blev tilføjet, og RL tilføjede den samlede orkesterbesætning for de to værker foran i partituret (blad 2v). Herefter blev orkesterstemmerne (kilde D) udskrevet. Det var Langgaard selv, der, efter aftale med Statsradiofonien, betalte stemmeudskrivningen. Kilderne viser, at RL havde partituret i hænderne forud for opførelsen i radioen 1.10.1950, hvilket gav ham lejlighed til at foretage en række tilføjelser og mindre ændringer med en rødorange farvestift. Disse korrektioner blev imidlertid aldrig overført til orkesterstemmerne. RLs nye bidrag til partituret omfatter bl.a. overstregning af satsnumrene I og II; sats I betegnes nu *Indledning* og efter sats I har RL tilføjet "Straks videre", altså *attacca* (af referencemæssige og praktiske grunde bibeholdes betegnelserne sats I og II i denne udgave). Tempoet i sats I blev ændret fra *Rasende hurtigt* ($\downarrow = 120$) til *Rasende* ($\downarrow = 100$). Med den røde stift har RL tilføjet manglende fortegn, markeret særlige indsatser samt optrukket, korrigeret og tilføjet accenter, eksempelvis i sats I *marcatissimo* i trb 1-2 i t. 27-28 og *marcato* i vl II i t. 28-29 samt i sats II en række accenter, navnlig i strygerne, i t. 171-179. Han har desuden foreskrevet *diminuendo* i tr 1-3 i sats II t. 33, 37, 45, 49, 53 (men glemte det i t. 41, og undladt det? i t. 57).

Orgelregistreringer er tilføjet en del steder og på s. 5 skriver RL: "Orgelregistrering bedes indføjjet i Orgelstemmen til Isaksen" (Karl Johan Isaksen skulle være solist ved opførelsen, men heller ikke denne information blev overført til solostemmen i kilde D). Grøndahls dirigentnotater er skrevet med blyant, blå farvestift i to nuancer og en pink farvestift, der adskiller sig fra den, RL har anvendt. Partitur og stemmer indgik efter opførelsen i Statsradioens nodebibliotek, men Constance Langgaard må på et senere tidspunkt have haft adgang til manuskriptet; hendes håndskrift ses bl.a. i overskriften på blad 4.

B. Skitser til sats II

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 43,2. Autograf. Skitser med blæk.

1. Skitse til t. 1-62 (RLS 43,2 blad 1-2)

Titel: *Orgelkoncert med Orkester. I Paabegyndt Partitur. August 1947 I i Ribe I [...]*

Overskrift: *In tenebras exteriores. Koncert for Orgel og Orkester*
Dateret ved begyndelsen: *Ribe 21/8 47*

2 blade, 34 × 27 cm; 4 beskrevne, upaginerede sider. Skitsen findes blad 1r (titel) og blad 2 (noder); blad 1v rummer titelpåskrift vedr. et andet værk.

Papirtype: *W.H. Nr. 9. F. 24 (24 systemer)*.

Efter sidste takt notat om plan for resten af værket: *Gmoll. Indl. Cmol Requiem. Indl. Bmoll I Indl. Hans Tausen. Præludium*

fol. 25v: blank

fols. 26-31: blank

Paper type: fols. 1-2 + 10-31: 14 staves without manufacturer's name, fols. 3 + 8: 24 staves without manufacturer's name, fols. 4-5: *HUG & CO. I Nr. 30 I 30 linig*, fol. 6: *Beethoven Papier Nr. 37 (24 Linien) I 1942*, fol. 7: 18 staves without manufacturer's name. Erased underlaid text under the organ part pp. 13-14: *Father Abraham! Send Lazarus to dip his finger in water and come to cool my tongue -*

Commentary.

The score is a combination of two original independent units, *Mistero nemico* (movement I) and the original *Interdikt* (movement II). When combined, *Mistero nemico* was inserted as fols. 3-9 in the manuscript for *Interdikt*, the original title was deleted and *Interdikt I* added (fol. 3). Movement headings *I* and *II* were added by RL, and in the front of the score he listed the complete required orchestral forces (fol. 2v). Hereafter the orchestral parts (source D) were copied. According to an agreement with the State Radio, RL paid for the production of the parts. The sources show that RL had the score at hand prior to the radio performance 1 Oct. 1950, and it gave him an opportunity to make certain additions and minor alterations with an orange-red crayon. However, these corrections were never transferred to the orchestral parts. RL's new contributions to the score comprises deletion of the movement numbers I and II; movement I was now designated *Introduction* and after movement I RL added: 'Go on immediately', meaning *attaca* (for the sake of reference and practical reasons the designations I and II are maintained in the present edition). The tempo of movement I was changed from *Furiously fast* ($\downarrow = 120$) to *Furious* ($\downarrow = 100$). In red crayon RL supplied missing accidentals, marked important entries, emphasized, corrected and added accents for instance in movement I *marcatissimo* in trb 1-2 at bb. 27-28 and *marcato* in vl II in bb. 28-29, as well as in movement II, especially in the strings, several accents in bb. 171-179. Furthermore he prescribed *diminuendo* in tr 1-3 in movement II bb. 33, 37, 45, 49, 53 (but forgot it in b. 41, and omitted it? in b. 57).

Organ registrations are added in a number of places and on p. 5 RL writes: "The organ registration should be inserted in the organ part for Isaksen" (Karl Johan Isaksen was the soloist at the first performance, but neither this information was transferred to the solo part in source D). The conductor's annotations by Grøndahl is in pencil, blue crayon in two nuances and a pink crayon which differs from the one RL used. Score and parts were included in the State Radio music library after the performance, but Constance Langgaard may later have had access to the manuscript; her handwriting is seen o.a. in the heading on fol. 4.

B. Sketches for movement II

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 43,2. Autograph. Sketches in ink.

1. Sketch for bb. 1-62 (RLS 43,2 fols. 1-2)

Title: *Organ concerto with orchestra. I Commenced score. August 1947 I in Ribe I [...]*

Heading: *In tenebras exteriores. Concert for Organ and Orchestra*
Dated at the beginning: *Ribe 21/8 47*

2 leaves, 34 × 27 cm; 4 unnumbered pages of writing. The sketch is on fol. 1r (title) and fol. 2 (music); fol. 1v contains a title inscription regarding another work.

Paper type: *W.H. Nr. 9. F. 24 (24 staves)*.

After the final bar there is a note about the plan for the rest of the work: *G minor. Introd. C minor Requiem. Introd. B flat minor I Introd. Hans Tausen. Prelude*

2. Skitse til t. 165-213 (RLS 43,2 blad 3)

Overskrift: *Forfra!* [overstreget: *Symfoni* (... ulæseligt ord) !!!]
Dateret ved begyndelsen: *29/12 47!* – efter sidste takt: *1 Januar 1948!*

1 blad, 33,5 × 26,5 cm; 2 beskrevne, upaginerede sider.
Skitsen findes på bladets ene side; den anden rummer notat vedr. et andet værk.

Papirtype: *Beethoven Papier Nr. 39 (30 Linien) | 1942.*

C. Skitse til sats I

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 43,3.
Autograf. Skitse med blæk.

Overskrift: *Mistero nemico* (en tidligere, lang påskrift udraderet)
– forneden på første nodeside (overstreget): *Kort Proces | for | stort Orkester*

Dateret ved begyndelsen: *29 Febr. 48 Søndag | Ribe – Kl. 6¼ Morgen* – signeret og dateret til slut: *Rued Langgaard | 29 Febr. 48 | Ribe*

1 blad, 33,5 × 27 cm; 2 beskrevne, upaginerede sider.
Papirtype: *Beethoven Papier Nr. 31 (12 Linien).*

D. Orkesterstemmer anvendt ved uropførelsen

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 43,4 (orgelstemme), RLS 43,5 (orkesterstemmer). Afskrift [ved S. Schmädicke].

Proveniens: Statsradiofoniens nodebibliotek 1950; Det Kongelige Bibliotek 1989 (mu 8910.1961).

Omfatter: Orgelstemme (6 blade), orkesterstemmer (23 blæsere, pauker, 2 slagtøj, strygere: 6,5,4,3,3).

Kommentar.

Stemmerne er udskrevet af nodeskriveren S. Schmädicke for RLs regning ifølge kilder i Danmarks Radios arkiv. Efterfølgende foretog RL nogle korrektioner i A, som ikke blev overført til stemmerne; begyndelsestempoet *Rasende hurtigt* (♩ = 120) er således ikke rettet til *Rasende* (♩ = 100) i stemmerne; stemmerne har satsangivelserne *I* og *II* (og intet *attacca* efter I), hvilket RL har ændret i A.

REDAKTIONSGRUNDLAG

Udgaven er baseret på kilde A. Launy Grøndahls tilføjelser med relation til uropførelsen 1950 er ladet ude af betragtning (men er registreret i noterne nedenfor). Kilderne B og C er uden betydning for udgaven; orkesterstemmerne kilde D er gennemgået med henblik på at lokalisere notationsfejl i A.

Satsbetegnelserne I og II, som Langgaard tilføjede i partituret (A), men senere overstregede, er bibeholdt i udgaven på grund af satsernes meget forskellige karakter og instrumentation og værkets tilblivelse som en kombination af to oprindeligt selvstændige kompositioner.

RETNINGSLINJER FOR UDGAVEN

Udgiverens tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser; tilføjede buer er angivet med brudt streg og bueændringer som en kombination af hel og brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren. Faste fortegn for klarinetter er ligeledes tilføjet af udgiveren. Redaktionelle kommentarer samt oplysninger om forhold, der ikke er typografisk markeret i udgaven, findes i noteapparatet.

Der er foretaget stiltiende komplettering for så vidt angår manglende triolangivelser samt manglende nodepunkteringer. Det samme gælder manglende bueafslutning efter side- eller systemskift i hovedkilden, såfremt der ikke er tvivl om intentionen. Små justeringer af uegalt anbragte foredragsbetegnelser og dynamiske angivelser er foretaget uden videre.

2. Sketch for bb. 165-213 (RLS 43,2 fol. 3)

Heading: *From the beginning!* [crossed over: *Symphony* (... illegible word) !!!]

Dated at the beginning: *29/12 47!* – after final bar: *1 January 1948!*

1 leaf, 33.5 × 26.5 cm; 2 unnumbered pages of writing. The sketch is on one side of the leaf; the other side contains a note regarding another work.

Paper type: *Beethoven Papier Nr. 39 (30 Linien) | 1942.*

C. Sketch for movement I

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 43,3. Autograph. Sketch in ink.

Heading: *Mistero nemico* (a previous, long inscription erased)
– at the bottom of the first page of music (crossed over): *Short Process | for | large Orchestra*

Dated at the beginning: *29 Febr. 48 Sunday | Ribe – 6¼ o'clock am*
– signed and dated at the end: *Rued Langgaard | 29 Feb. 48 | Ribe*

1 leaf, 33.5 × 27 cm; 2 unnumbered pages of writing.

Paper type: *Beethoven Papier Nr. 31 (12 Linien).*

D. Orchestral parts used at the premiere performance

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 43,4 (organ part), RLS 43,5 (orchestral parts). Transcript [by S. Schmädicke].

Provenance: State Radio music library 1950; The Royal Danish Library 1989 (mu 8910.1961).

Comprises: Organ part (6 leaves), orchestra parts (23 winds, timpani, 2 percussion, strings: 6,5,4,3,3).

Commentary.

According to sources in the Danish Radio archive, the parts were produced by music copyist S. Schmädicke at RLs expence. Subsequently, RL made some corrections in A which were not transferred to the parts; the initial tempo *Furiously fast* (♩ = 120) is thus not corrected in the parts to *Furious* (♩ = 100); the parts have the movement indications I and II (and no *attacca* after I), which RL changed in A.

TEXTUAL BASIS OF THE EDITION

The edition is based on source A. The conductor Launy Grøndahl's additions related to the premiere performance in 1950 have not been taken into consideration (but are listed in the notes below). The sources B and C are without significance for the edition; the orchestral parts source D have been reviewed in order to locate notational errors in A.

The movement designations I and II, which Langgaard added in the score (A), but later crossed out, are retained in the edition due to the very different nature and instrumentation of the movements and the creation of the work as a combination of two originally independent compositions.

EDITORIAL GUIDELINES

The editor's additions and emendations are typographically identified by square brackets; editorially supplied slurs and ties are shown with broken lines and emended slurs as a combination of continuous and broken lines. Cautionary accidentals in round brackets are also editorial, as are key signatures for clarinets. Editorial comments and information about matters not typographically marked in the score are to be found in the notes below.

Missing triplet markings are supplied tacitly, as are misplaced or missing dots. Missing 'half' ties in the context of a new stave or a new page are likewise supplied tacitly as long as there is no doubt about the composer's intention. Minor adjustments of unequally placed indications of tempo, expression and dynamics are usually undertaken without comment.

SÆRLIGE REDAKTIONELLE PROBLEMER

Sats I

Komplettering af accenter t. 1-22 og 51-56

Strygnotationen t. 1-22 + 51-56 viser, at RLs intention er, at temaet skal spilles med *marc.* på node 3, selv om accenten mangler flere steder. Udgiveren har kompletteret strygernesatsen. Anderledes vanskeligt er det at se nogen konsekvens i blæsestemmerne, idet samme tema kun enkelte steder er forsynet med *marc.* I t. 3 er det således kun ob 1 som har accent, i t. 6 er det fg 1, i t. 7 er det cor 4, og i t. 9 og t. 11 er det cl 1-3. Udgiveren har på denne baggrund kompletteret fg 1 i t. 14 i analogi med t. 6, cor 4 i t. 15 i analogi med t. 7 og cl 1-3 i t. 17 i analogi med t. 9. I t. 51-55 henviser RL for blæsernes vedkommende til t. 1-5 i partituret, og udgaven kopierer således blot disse takter som t. 51-55.

Buer t. 25-35

RLs placering af accenter og buer kan være højst uregelmæssig, som det er tilfældet i t. 25-35. Her har udgiveren foretaget en redaktionel komplettering for så vidt angår buer i ottendedelsbevægelserne, idet RLs intention synes at være, at disse skal spilles *legato*.

Staccato t. 57-58

Tutti-akkorderne er konsekvent forsynet med *fffz*, men enkelte, tilfældigt spredte toner har tillige en staccato-angivelse. I akkorden t. 57 gælder det ob 1, cor 1-2, piatti, vl I, vl II, cb, i t. 58 gælder det ob 1, fg 1, vl I og vla (i t. 59 ikke ses nogen staccato-angivelser). Udgiveren har valgt at udelade staccato.

Sats II

Spilleanvisning for bækken

RL foreskriver konsekvent "Bækken" og har oprindeligt i t. 2 og med mellemrum igennem satsen angivet, at trillerne skulle udføres *Med Paukestokke*. Der angives ikke bækkensammen-slag (a2), heller ikke i t. 17, 18, 90, 91. I t. 2 har han imidlertid ændret spilleanvisningen til *Med lille Tromme Stokke*, hvilket udgiveren har antaget er en generel ændring gældende for hele satsen, selv om rettelsen kun er indført i partituret endnu et sted, i t. 32. Den uændrede angivelse *Med Paukestokke* (eller blot *Paukestokke*) findes i manuskriptet i t. 6, 14, 96 og 100.

NOTER

Tonehøjden angives på konventionel vis ud fra 'nøglehulsc'et' = c¹.

Sats I

takt stemme kommentar

–	–	oprindeligt tempo: <i>Rasende hurtigt</i> (♩ = 120); rettet af RL til <i>Rasende</i> (♩ = 100) og med tilføjesen: <i>Spil saa Stenene revner!</i>
4-5	fl 1-2	bue fra t. 4 node 3 til t. 5 node 1 udeladt i analogi med ob og cl
22	fg 1	node 1: fejlnoteret fis rettet til es i analogi med vcl

Sats II

takt stemme kommentar

33-58	tr 1-3	RL noterer tr 1-3 på 1 system således, at der kan være tvivl om fordelingen af de tre instrumenter på de to toner; notationen i t. 44-45 synes dog at vise, at tr 1-2 spiller (klang) c ² , tr 3 det dybe c ¹
41	tr 1-3	RL har tilføjet \rightrightarrows i t. 33, 37, 45, 49, 53, men må have glemt det i t. 41, hvor tilføjesen \rightrightarrows <i>mf</i> er foretaget med fremmed hånd

SPECIAL EDITORIAL ISSUES

Movement I

Completion of accents bb. 1-22 and 51-56

The string notation bb. 1-22 + 51-56 shows that RLs intention is that the theme should be played with *marc.* on note 3, although the accent is missing in several places. The editor has supplemented the strings parts. In the wind parts, however, it is difficult to see any consistency as the same theme is only in some places provided with *marc.* In b. 3 only ob 1 has an accent, in b. 6 the accent is in fg 1, in b. 7 it is in cor 4, and in b. 9 and b. 11 it is in cl 1-3. On this basis, the editor has supplemented fg 1 in b. 14 by analogy with b. 6, cor 4 in b. 15 by analogy with b. 7, and cl 1-3 in b. 17 by analogy with b. 9. As regards the winds in bb. 51-55, RL refers to bb. 1-5 in the score, and the edition thus simply copies these bars as bb. 51-55.

Slurs bb. 25-35

RLs placement of accents and slurs can be highly irregular, as is the case in bb. 25-35. Here the editor made an editorial supplementation as far as slurs in the quavers are concerned, as RLs intention seems to be that these should be played *legato*.

Staccato bb. 57-58

The tutti chords are consistently provided with *fffz*, but a few, scattered notes also have a staccato mark. In the chord b. 57, it applies to ob 1, cor 1-2, piatti, vl I, vl II, cb, in b. 58 it applies to ob 1, fg 1, vl I and vla (in b. 59 no staccato marks are seen). The editor has chosen to omit staccato.

Movement II

Playing instructions for piatti

RL consistently prescribes "cymbal" and originally in b. 2 and at intervals throughout the movement he states that the trills were to be executed *With timpani sticks*. A cymbal clash (a2) is not stated, nor in bb. 17, 18, 90, 91. In b. 2, however, he has changed the playing instructions to *With snare drum sticks*, which the editor has assumed is a general change applicable to the entire movement, even whether the correction has only been entered in the score one more place, in b. 32. The unchanged statement *With timpani sticks* (or just *Timpani sticks*) is found in the manuscript in bb. 6, 14, 96 and 100.

NOTES

The pitch is indicated conventionally with 'the keyhole c' = c¹.

Movement I

bar part comment

–	–	original tempo indication: <i>Furiously fast</i> (♩ = 120); corrected by RL to <i>Furious</i> (♩ = 100) and with the addition: <i>Play so the stones break!</i>
4-5	fl 1-2	slur from b. 4 note 3 to b. 5 note 1 suppressed by analogy with ob and cl
22	fg 1	note 1: erroneously notated f# emended to e, by analogy with vcl

Movement II

bar part comment

33-58	tr 1-3	RL writes tr 1-3 on 1 staff in a way which leaves doubt about the distribution of the three instruments on the two notes; the notation in bb. 44-45 seems to show that tr 1-2 play (sounding) c ² , tr 3 the low c ¹
41	tr 1-3	RL added \rightrightarrows in bb. 33, 37, 45, 49, 53, but seems to have forgot it in b. 41, where the addition \rightrightarrows <i>mf</i> is done with another hand

57 tr 1-3 RL har intet \Rightarrow denne sidste gang – en for-
 glemmelse?
 61 – dirigenten Launy Grøndahl har først sat “?” ved
 $\leftarrow \downarrow = \downarrow \rightarrow$ og dernæst overstreget temporelatio-
 nen, formodentlig fordi den er uklar i forhold
 til angivelsen *Hurtigere* i t. 59
 90 – RL anfører ikke noget temposkift her; Grøndahl
 har noteret “Mosso”; udgiveren har foretruk-
 ket *Tempo primo* i analogi med RLs gentagelse
 i t. 160 af primo-tempoet *Heftigt bevæget*
 (i t. 160 har Grøndahl tilføjet “Allegro agitato”)

Bendt Viinholt Nielsen, januar 2021

57 tr 1-3 RL has no \Rightarrow this last time – an oversight?
 61 – the conductor Launy Grøndahl placed at first
 a “?” at $\leftarrow \downarrow = \downarrow \rightarrow$ and later crossed over the
 tempo relation, probably because it is unclear
 in relation to the indication *Faster* in b. 59
 90 – RL has no change of tempo here; Grøndahl
 wrote “Mosso”; the editor has preferred *Tempo*
primo by analogy with RL’s repetition in b. 160
 of the initial tempo *Heavely moved* (in b. 160
 Grøndahl added “Allegro agitato”)

Bendt Viinholt Nielsen, January 2021